

ЛИЦАТА ЗАД ПРЕВОДА ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИТЕ

(Ванев, Г. и др. (съст.) *Лицата зад превода*. София: Университетско издателство, 2022 г.
ISBN 978-619-7567-09-0, 255 стр.)

Дария КАРАПЕТКОВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България
E-mail: d.karapetkova@uni-sofia.bg

THE PERSONS BEHIND THE TRANSLATION THROUGH THE EYES OF THE STUDENTS
Daria KARAPETKOVA

Sofia University “St. Kliment Ohridski“, Bulgaria
E-mail: d.karapetkova@uni-sofia.bg

Специалност „Книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масови комуникации на Софийския университет може да се похвали с една вече солидно установена традиция, която онагледява практически наученото от дисциплината „Учебно издателство – майсторски клас“, водена от д-р Георги Александров. Сборниците, които специалността публикува вече седем години, са изцяло подготвени от студентите, които получават градивната и вълнуваща възможност да усетят отговорността от личното извършване на всички издателски процеси по публикуването на книжното тяло. Всяка книжка има фокусна тема, като за 2021-22 година това е фигурата на преводача. Двайсет и един студенти са работили по сборника „Лицата зад превода“, който съдържа текстове – основно интервюта, но не само – със или за общо близо трийсет преводачи и теоретици, които са свързали дейността си с това специфично поприще, често оставащо в сянка. Трогателно и много на място сборникът започва с текст, писан от рано отишлия си преводач китаист Петко Хинов. Неговите думи изразяват духа и разбиранията му на филолог и отношението му към текста по принцип и съдържат едно ценно и важно послание: преводачът да пази от смешение, волно или неволно, езиците, с които работи.

Изключително уместно е включването на темата за превода на Библията в този сборник. Най-новият ѝ български превод, публикуван през 2013 година, не указва участниците в екипа, работил по изданието, поради което с още по-голямо основание интервюто на Николай Пашалийски с доц. Ивайло Найденов им отдава дължимото, като хвърля допълнителна светлина върху извършената интерпретативна работа. Описаните принципи в подхода могат само да потвърдят убеждението, че става дума за голямо и безспорно постижение, както и за огромна крачка в посока на по-вярното и автентично разбиране на текста на Свещеното писание от страна на българския читател. Тук би било редно да се докосне и интригуващият въпрос за старите и новите преводни версии, за очарователната загадъчност и старинния ореол на остарелия език, за ценностите на херметизма и прозрачността – но у нас тази дискусия сякаш непрестанно се отлага. В обзора на преводите на Шекспировия „Хамлет“ през годините авторката Мая Дамянова не интервюира конкретен преводач, а по-скоро сглобява колаж от изразявани през годините становища на Валери Петров и Александър Шурбанов, като подчинява откъсите на тематичните акценти, които обособява като възлови в общата картина на тази вълнуваща преводаческа сага. Статията е снабдена с богата фактология относно първопроходниците в превода на Шекспир у нас, както и с данни за най-новите дебати, породени от появата на Шурбановия превод в конкуренция с добре познатия и сякаш по инерция приеман за незаменим вариант на Валери Петров. Както по-рано с версиите на Библията, в този светски, но свръхпопулярен текст също изпъква въпросът за навика във възприемането на дадена преводна версия и наличието или липсата на необходимост от наместване на обектива, ако допълнителното усъвършенстване на експертната работа върху текста го позволява. Друго от задочните присъствия в книгата е това на Атанас Далчев в неговото преводаческо амплуа. Авторката Петя Манева се среща с една от дъщерите на Далчев – Виктория, и по бележки от личния семеен архив и текстове, посветени на темата, успява да възстанови портрета на големия ни поет от гледната точка на неговите разсъждения и разбираня относно работата на преводача и неговата мисия. Тъй като Далчев

олицетворява споделяното от мнозина схващане, че преводачът на поезия сам трябва да е поет, особено ценни и интересни са неговите размисли, свързани с ролята на чуждестранните произведения за една национална литература, с подготовката на преводача, дори с неговото заплащане. Проникновен и изпреварил времето си, Далчев предлага възможно най-пълнен набор от необходими за творческото себеосъзнаване напътствия. Сред тях може би единственото, което изглежда дискуссионно, засяга тезата, че за целите на читателското удовлетворение преводът няма нужда от съпоставка с оригинала. Подобно първенство на естетическите качества на преводния спрямо оригиналния текст е теза за мнозина и до днес. Разбира се, то няма как да прозвучи убедително за защитниците на оригиналния първообраз като водещ в подобна съпоставка. В един посветен на преводаческото изкуство сборник не бива да отсъства споменаването на Вера Ганчева. Тук авторката Тоня Михнева я представя чрез разговор с нейната възпитаничка и понастоящем преподавател в специалност „Скандинавистика“ Надежда Михайлова, която ръководи и магистърската програма „Нордистика“ във ФКНФ. Действително само един толкова близък и професионално съпричастен поглед би могъл да обхване така обстойно всички аспекти от дейността на проф. Ганчева, за която всеки текст сякаш разкрива по нещо ново. Както споменахме в началото, книгата отдава почит на делото на китаиста Петко Хинов, но все пак интервюто е успяло да изпревари неговата ранна кончина, поради което размислите му с интервюиращата Иванна Шивачева за радост присъстват в сборника. Те са достатъчни, за да обрисуват портрета на един своеобразен и задълбочен филолог с рядък подход към знанието за езика. Страстта му към коренознанието вероятно е част от обяснението за възмутеното порицаване на нашествието от чуждици в българския, както и на прекомерното му подчинение на модни външни влияния, които очевидно Хинов разглежда като замърсяващи автентичния, а и романтичен облик на родния ни език. Това виждане, разбира се, е подплатено с конкретни езикови факти и знания, които придават на текста и образователен за читателя характер.

Предвид поколението, към което принадлежи екипът от съставители на сборника, съвсем не е изненада вниманието, което е посветено на вселената на Толкин и неговите български преводачи. Интересът е основателен, тъй като предизвикателството, отправяно от този автор, изисква прецизна стратегия, огромна концентрация и непрестанно творчество. В този смисъл напълно закономерно е подобно предизвикателство да бъде прието от преводач като Любомир Николов, който сам е писател и творец. Макар биографията на Николов да включва още редица престижни имена и заглавия в негов превод, е видно, че Толкин за него е страст, която заема специално място. Както той самият свидетелства пред Огнян Добчев, въздействието на скъпия за него автор върху собственото му творчество е безспорно. Поредицата за Хари Потър е забележителна в множество отношения и преводаческият подход, нужен за нея, е едно от тях. Елеонора Тодорова подготвя портрет на трите работили върху поредицата преводачки, като използва и контакта си с д-р Георги Александров, за да разбере от него подробности за сътрудничеството му с Теодора Джебарова по времето, когато е бил изпълнителен директор на „Егмонт България“ при навлизането на поредицата за Хари Потър у нас. Много видима е приемствеността между работата на Джебарова, Мариана Мелнишка и Емилия Масларова, както и личният отпечатък, която всяка от тях оставя в работата върху това необичайно преводаческо предизвикателство, което беше решаващо за завръщането на не едно поколение деца към четенето със страст.

Големият бум на скандинавската литература през последните години хвърли светлина върху сериозния недостиг на подготвени литературни преводачи от тези езици и всеки представител на тази ценна общност заслужава безспорно внимание. Ралица Георгиева е разговаряла с Айгир Сверисон, преводач от исландски и наполовина исландец, и Дора Янева-Медникарова, която работи с фински и естонски. Интервюто е ценен справочник за интересни имена от съответните литератури, които са достъпни на български език благодарение на труда на двамата преводачи и е важно да бъдат открити в морето от преводна литература, предлагана на пазара. Съвсем дължимо е вниманието и към друго вече утвърдено име от редиците на скандинавистите у нас – това на Стела Джелепова, която принадлежи към младото попълнение в гилдията, но има в своя актив впечатляващи постижения с преводи не само от шведски и норвежки, но и от английски език, както в проза, така и в стих. От думите ѝ пред Йоана Бошкилова личи зрялост и осъзнатост на механизмите на преводаческата работа не само в чисто

практически план – безспорно ценен за младата читателска аудитория на сборника, но и в теоретичен план, от който нуждата е не по-малка, както и ползата, включително ако съдим за нея по работата на Стела. Интервюто на Людмил Кръстев с ювелирната преводачка от испански език Анна Златкова прави бърз преглед на основната част от авторите, върху които е работила, както и на нейните убеждения и принципи във връзка със собствения ѝ преводачески метод. Това е едно от по-личните интервюта със Златкова, в което тя позволява да надникнем в света на взаимоотношенията ѝ с текста, с мисията на преводаческата работа и изживяването ѝ като избор и съдба. В разговора на Йоана Иванова с Дария Карапеткова се говори за теоретични заглавия по теория на превода, за обществената значимост на фигурата на преводача, за мястото на италианския език в йерархията на издателското внимание.

За интервюто с поета и преводач Кирил Кадийски Мишел Атанасова също е избрала по-личен ракурс. Професионалните въпроси са отстъпили място на такива, свързани със семейната история на интервюирания и позицията му относно съвременните обществени явления у нас. Със сигурност този избор също е ползотворен и осигурява едно колоритно присъствие на страниците на книгата. Преводачът Огнян Стамболиев има в професионалната си биография респектиращо количество преводи на румънски автори и множество признания за тях, но по образование е италианист и това обяснява присъствието на сериозен дял италиански заглавия в неговия актив. От времето, когато той е драматург на Русенската опера, датира интересът му към превода на оперните либрета, както и към музикалната критика. Както става видно от очерка на Стивън Валентинов, сякаш обаче най-сериозното си удовлетворение Стамболиев получава от досега си с румънската литература, която представя на български език по начин, способен да култивира и насърчи интереса към нея у нас.

Разговорът на Стефан Иванов с Иван Тотоманов е изпъстрен с интересни сюжети от практиката и би могъл да изгради много ярна и богата представа у начинаещите читатели на сборника за естеството на преводаческата работа в схватка с различните звена от веригата по пътя към пазара, както и за взаимодействието на преводача с текста и с обстоятелствата около подготвянето му в окончателен вид. Не би могло да бъде другояче – опитът на Тотоманов е огромен, а освен това е и обогатен от личната му предразположеност към анализ и саморефлексия, която винаги гарантира добавена стойност в натрупването на професионалните наблюдения. Едно от особено удачните присъствия в сборника е това на програмиста и преводач Иван Златарски, който има опит не само в художествения, но и в техническия превод. В отговорите си той връща лентата назад до едни интересни и колоритни времена от развитието на преводаческите практики у нас, които са колкото любопитни, толкова и разнородни. Пред Огнян Добчев Златарски разказва с много конкретни примери редица куриози и знакови ситуации, сред които е особено ценен опитът му с Дан Браун – буквално от кухнята на издателския процес.

Един от най-активните и интересни представители на младата българска китаистика – Стефан Русинов, е интервюиран от Иванна Шивачева както по въпросите от битността на съвременния преводач, така и по отношение на личния си избор на автори и оценката на предизвикателствата, които работата с текстовете им предлага. Екзотичната аура на китайската литература придобива достъпни измерения от думите на Русинов, които печелят симпатия заради безрезервната отдаденост на каузата на популяризирането на китайската култура у нас.

Свеж и необходим тематичен акцент в сборника е интервюто, което Елизабет Нгуен прави с трима преводачи на комикси – Здравко Генов, Вида Делчева и Юлия Чернева. Истински евъргрийн в предпочитанията на малки и пораснали читатели, този жанр има своите фенове и у нас, но за спецификите в превода му сякаш не се говори често. Респектиращото количество заглавия, които се споменават, са очевидното обяснение за ценните изводи, които тримата преводачи формулират увлекателно и компетентно. Със сигурност това интервю ще е сред най-атрактивните причини за разгръщане на сборника. Деловият, или специализиран, превод е не само също толкова важен, колкото художествения, но за студентите представлява интерес заради сравнително по-бързооборотната реализация. В този смисъл е похвално, че Далия Димитрова се спира на него, макар че с нотка на смесени чувства го определя като „неемоционален“. С помощта на Росина Христова (TransLeg) и Албена Линкова („Орхидея-94“ и „Митра Транслейшънс“) тя е съставила удобен и практичен преглед на всички съществени аспекти от работата на преводаческите агенции и взаимоотношенията им с техните сътрудници.

За разлика от „неемоционалния“ превод на документи филмовият превод е определен от Мария Борова именно като емоция. Тя описва историята на двата му основни подвида – дублажа и субтитрирането, и избира за обект на своите въпроси знаково име във филмовия превод – Златна Костова, при която наред с професионализма изпъква тъкмо емоционалното преживяване на работата. Естествено е тя да е отделила особено внимание на един аспект, който спокойно можем да наречем неин специалитет – адекватното предаване на колоритната речева характеристика на филмовите герои, така запомнящо се например от превода на сериала „Ало, ало!“. С особена радост отбелязвам вниманието, отделено на Магистърската програма „Преводач-редактор“ чрез разговорите с нейната създателка Амелия Личева – поетеса, преподавател и литературен критик, и Ана Димова, преподавала художествен превод от немски език в програмата. Авторката на интервюто Радина Чачева разпитва подробно Амелия Личева за преподавателския екип, за печелившия модел на учебната програма, за общността от възпитаници, с които програмата може да се похвали. Фокусът в разговора с Ана Димова се върти повече около разбиранята ѝ на теоретик преводавед, сред които като особено близко бих открила становището, че „лош“ превод е най-вече онзи, който прекалено се съобразява с очакванията на съвременния читател. Въпросът с авторските права на преводачите е деликатен дори днес, когато много е сторено по отношение на тяхната закрила. Любомира Генчева обаче обръща поглед към три знакови случая отпреди години, за които все още се говори като за типичен набор от примери за спорни и трудни ситуации. Случаят Борхес, случаят Йозеф Рот, случаят Лаура Ескивел – три сюжета за размисъл, които остават записани на страниците на сборника.

Оценявам като изключително зряло и похвално решението да се отдели място за Брайловия код като вид превод, тъй като нуждите на незрящите дълго са били пренебрегвани, оставяйки ги лишени от достъп до едно обогатяващо и в много случаи спасително занимание. Освен всичко друго това е една истински алтруистична мисия, на която е редно да се дава гласност. В случая разговорът на Стефани Стоева е с Йордан Младенов, председател на Националното читалище за слепи „Луи Брайл 1928“, и Ралица Янкова, която обработва текстовете на брайл при транслирането. Познаването на техническите несгоди, които съпровождат този тип набор, дава представа за жертвите, които правят нуждаещите се от съответната техника, за да водят записки на университетски лекции например (машините са шумни, неподходящи за колективна работа). Осъзнаването на необходимостта от емпатия и приобщаване е една от добавените стойности на този сърдечен и спонтанен разговор.

Достойният завършек на тази вълнуваща разходка е срещата на Георги Ванев с журналиста и изследовател Емил Басат, един от най-самоотвержените защитници на преводаческата мисия у нас. Легендарната му поредица „Преводът – лица и маски“ би била достатъчна, за да му заслужи подобна титла, но тя далеч не изчерпва богатата и стойностна продукция на Басат, която го прави любим летописец на преводаческата дейност от последните десетилетия в нашата страна. Емил Басат е полезен за младите читатели и с друго – той щедро разкрива конкретни методи на анкетиране, не пести препоръки и съвети, разказва за многобройните си срещи с важни и емблематични личности, като веднага става видно, че би могъл да продължи още много, и то при нестихващ интерес от страна на читателите.

Ако разгледаме „Лицата зад превода“ като книгоиздателски продукт, в цялостен план той е безспорно удовлетворяващ. Студентският екип е дебютиращ, но за радост на своя преподавател д-р Георги Александров оставя отлични впечатления от този дебют. За Факултета по журналистика и масови комуникации на СУ има повод за поздравления, какъвто е всяко успешно попълнение на библиографията от студентски трудове в сферата на изучаваната специалност.